

De Rosdoek 122

Juni 2007

Versijnt 4 x per jaar

Heemkundige Studiekring

“DE ACHT ZALIGHEDEN”

***Zo lang mogelijk zelfstandig...
Zorgcentrum Merefelt speelt hierop in!***

Er zijn tegenwoordig veel mogelijkheden om hulp en zorg thuis te krijgen. Zorgcentrum Merefelt, het expertisecentrum voor ouderen, heeft verschillende voorzieningen voor thuiswonende ouderen.

Merefelt levert **thuiszorg, dagopvang, groepsverzorging en tijdelijke opname kamers.** Ook is er een gevarieerd **welzijnsaanbod** in de vorm van verenigingen. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de transferfunctionaris (0497) 33 17 00.

Zorgcentrum Merefelt

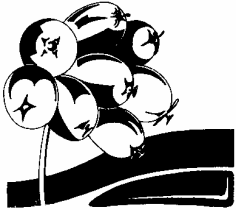
*Merefelt maakt deel uit van de Regionale Stichting Zorgcentra de Kempen
Bezoekadres Zorgcentrum Merefelt: Parklaan 2, 5504 GB Veldhoven
Telefoon: 040- 253 50 40*

De boeken die besproken worden in de boekenplank zijn verkrijgbaar bij

De Boekenlegger

Ook voor uw buitenlandse bestellingen bent u bij ons van harte welkom

Nieuwstraat 28A 5521 CC Eersel
Tel.: 0497-512551 Fax.: 0497-513179
www.de-boekenlegger.nl info@de-boekenlegger.nl

Heemkundige Studiekring "DE ACHT ZALIGHEDEN"

Inhoud:

Joden in Brabant; met name in Eersel, <i>Harrie Jenniskens</i>	4
Verdwenen watermolen Hapert, Inspiratie tot landart en natte natuur, <i>Bart Beex</i>	18
Heemkundig allerlei, <i>Kees Cornelissen</i>	28

REDACTIETEAM:

Th. van der Aalst	Ganzestraat 17, 5527 CA Hapert, 0497 – 381671
H. Backbier	Heike 6, 5512 NJ Vessem, 0497 – 591451
K. Cornelissen	Nieuwstraat 74, 5521 CD Eersel, 0497 – 512208
A. Kockx	De Pottenbakker 44, 5506 GD Veldhoven, 040 - 2531596
P. Vermeulen tevens redactieadres	De Reek 9, 5502 HX Veldhoven 040 – 2531817 E-mailadres: p.vermeulen40@chello.nl

HEEMKUNDIGE STUDIEKRING "DE ACHT ZALIGHEDEN"

Voorzitter:	F. Teunis, Lindestraat 8, 5521 EK Eersel, 0497-515188 0497-515188, E-mailadres: f.teunis@chello.nl
Secretaris:	P. Hooijmaijers, Frankenstraat 13, 5521 VE Eersel 0497-515144, E-mailadres: p.hooijmaijers@planet.nl
Penningmeester:	H. Jenniskens, Veldhovenseweg 2, 5511 KJ Knegsel 040 – 2535140, Giro 3871519

De volgende Rosdoek verschijnt sep. 2007
ISSN 1384-086X

JODEN IN BRABANT, met name in Eersel.

4^e aflevering. De overige worden opeenvolgend gepubliceerd.

13. Goudsmit een geslaagde ondernemersfamilie

Dat joden mensen waren die er niet voor terug schrokken om vrijwillig of verplicht de wereld in te trekken is uit het voorgaande al wel gebleken. Dat velen daarvan ook echte ondernemers waren is bekend uit de vele grotere ondernemingen die daar in Nederland uit zijn voortgekomen. Dat geldt in zekere mate ook voor de familie Jonas Samuel Goudsmit en zijn kinderen en kleinkinderen. Zo zal een achterkleinkind het nu grote warenhuis DE BIJENKORF oprichten. Deze “stamvader” heeft 20 jaar (1797- 1797) in Eersel gewoond en heeft ook daarna nog banden met Eersel.

Jonas Samuel Goudsmit (“stamvader”)

Hij vestigt zich in Eersel 1779 als slager, huurt in 1789 een huis in Lommel voor zijn oudste zoon die dan 21 jaar is en zich daar als slager vestigt. Jonas koopt een ander huis in Lommel in 1797, te aanvaarden in 1798. Prijs 800 gulden.

In zijn Eerselse tijd is hij reeds een geslaagd ondernemer als slager, handelaar en mogelijk als goudsmit, gezien zijn bezittingen bij het overlijden van zijn eerste vrouw rond 1795 in Eersel. Zo bezit hij een huis op de markt, een huis in Bergeijk, een perceel landbouwgrond in Eersel, voorraden handelswaar 261 gulden, contanten en vorderingen 750 gulden en boeken 100 gulden. Voor die tijd een aardig vermogen. Dat het Jonas financieel alleszins voor de wind blijft gaan, blijkt ondermeer uit het feit dat hij in staat is om als geldschieter te fungeren. In 1802 en 1803 leent hij aldus de toch wel aanzienlijke som van 300 gulden uit aan de Lommelse Anna Schops, weduwe van Willem Verkoyen. Op 12 februari 1806 beschikt hij over voldoende middelen om met zijn drie zonen uit zijn eerste huwelijk (Samuel, Simon en Jacob Jonas) een erfovereenkomst af te sluiten; hij betaalt aan ieder van hen 400 gulden uit, in ruil waarvoor zij verzaken aan de nalatenschap van hun moeder, Johanna Simons. Daarbij dient aangestipt te worden dat er voor Jonas wel wat middelen waren vrijgekomen via zijn woning in Eersel, die hij in 1805 openbaar had laten verkopen.

Nathan Rothschild met zijn gezin (Londen, 1830). Hij was de meest succesvolle van de 5 broers Rothschild; aanvankelijk als textielhandelaar, later als de bankier Nathan Mayer Rothschild.

13.1. Zoon Samuel Jonas (1^e zoon, tak Lommel, Roermond)

In 1800 is hij actief in Lommel als beenhouwer en dit samen met zijn jongere broer Jacob. Mogelijk woont hij al vanaf 1789 in Lommel in het huis dat zijn vader in Lommel huurt. In 1809 koopt hij een huis in Lommel, verkoopt dat weer in 1815 en woont in 1819 elders in Lommel. Hij zal in Lommel het vroegtijdig overlijden van zijn drie oudste zonen meemaken (1, 15 en 24 jaar oud).

In 1832 is hij in het spoor van zijn zonen actief als textielhandelaar en 1833 stopt hij als beenhouwer en verhuist dan met zijn gezin naar Roermond. Zijn zoon Simon was in Lommel al gestart met grote openbare verkopen van textiel; zijn broers Hertog en Abraham nemen de fakkel over. Er is een melding van een omzet van 574 gulden op één dag, wat voor die tijd een aanzienlijk bedrag is. Nakomelingen van Hertog voeren al vele generaties lang een befaamde kledingzaak in Roermond.

13.2. Zoon Simon Jonas (2e zoon, tak Oud-Beijerland)

In het jaar 1799, wanneer hij met zijn ouders naar Lommel verhuist, koopt hij daar voor 400 gulden een huis. Hij is waarschijnlijk handelaar en ontmoet in Oud-Beijerland zijn vrouw. In 1800 woont hij in Oud-Beijerland en heeft daar een vleeshouwerij. Hij zet zijn schouders daar op meerdere manieren onder de joodse kerk. In de archieven van Oud-Beijerland kom je hem soms als slager, maar ook vaak als textielhandelaar en koopman tegen.

Simon Jonas Goudsmit zal op 12 februari 1834 te Oud-Beijerland overlijden. Dat hij tijdens zijn leven "goed geboerd" had, moge blijken uit het feit dat in de aangifte van zijn nalatenschap liefst 7 huizen te Oud-Beijerland als zijn eigendom worden opgegeven. Zijn grafzerk treft men niet aan op de joodse begraafplaats van Oud-Beijerland; waarschijnlijk is deze in de grond verzonken.

Ook zijn kinderen vonden goed hun weg:

- dochter Gerritje (*1802) zal huwen met Levi van den Berg, zakelijk compagnon bankhouder van haar oom Mozes Jonas Goudsmit en bovendien zelf weer de oom van diens tweede echtgenote Rachel van den Berg;
  - Hartog (*1804) is eerst slager in Oud-Beijerland en zal zich later in Vlaardingen vestigen als reder;
  - Philip (*1809) zal altijd in Oud-Beijerland blijven wonen, als leerlooier en winkelier; in 1842 huwt hij met zijn Eindhovense nicht Catharina Jacob Goudsmit (dochter van nagenoemde Jacob Jonas); in 1863 is hij voorzitter van het synagogebestuur;
    - Zijn zoon Simon Philip Goudsmit, geboren in 1844, zal in 1868 bij zijn oom Mozes Jonas Goudsmit in de goud- en zilverwinkel aan de Hoogstraat in Rotterdam gaan werken en verhuist in 1870 naar Amsterdam om daar aan de Nieuwendijk zijn eigen winkel te beginnen: DE BIJENKORF. In het jaar van zijn overlijden in 1889 maakte hij een winst van 6500 gulden, een voor die tijd zeer groot bedrag.
- Helaas overleed Simon Philip vrij jong. Zijn weduwe associeerde zich dan met haar neef Arthur Isaac, die de zaak tot een werkelijke winkelketen wist te ontwikkelen en later Alfred Goudsmit, de in 1886 geboren zoon van Simon Philip, mee in

de directie van het bedrijf zou opnemen. De nakomelingen van Simon Philip Goudsmit zullen hem later kortweg als "S.P.G." in herinnering houden.

- Samuel (*1821), soms ook Salomon genoemd, zal verhuizen naar Alphen aan de Rijn en later naar het nabijgelegen Aarlanderveen, waar hij als vernisstoker, bankhouder en huidenzouter te boek staat.

13.3. Zijn zoon Jacob Jonas (3^e zoon, tak Eindhoven)

Hij werkt in Lommel kennelijk mee in de beenhouwerszaak van zijn oudste broer Samuel. In 1800 is hij 21 jaar en koopt het huis van zijn broer Simon, die inmiddels getrouwd is en in Oud-Beijerland woont. Hij gaat de handel in. In 1805 trouwt hij met Sybilla Salomon Wijnberg uit Woensel. In datzelfde jaar is hij met 800 gulden de hoogste bieder op de openbare verkoop van het huis "*De Keijzer*" in de Regtestraat te Eindhoven, maar de verkoop wordt aangehouden. Een half jaar later koopt hij het huis ondershands voor 1000 gulden.

Tussen 1806 en 1810 wordt hij in de Eindhovense patentregisters vermeld als winkelier en marktkramer. Uit de patentregisters van 1811 tot 1819 wordt duidelijk dat hij vooral in oude klederen en tabak handelde, en dat zijn winkel gelegen was Regtestraat 325. In het Eindhovense notarieel archief uit de periode 1835-1840 treedt hij liefst 26 maal (!) op.

Net zoals zijn broer Simon in Oud-Beijerland, zou Jacob zich in de Eindhovense joodse gemeenschap dienstbaar maken. Hij blijkt "raadslid" van de joodse gemeenschap te zijn en op 22 augustus 1809 gaat hij samen met 2 andere Eindhovense joden een geldlening van 500 gulden aan, die het mogelijk moet maken om de eerste Eindhovense synagoge te bouwen. Deze synagoge werd op 8 september 1810 ingewijd, en de naam van Jacob Jonas zou in een herinneringssteen in het gebouw vermeld geweest zijn.

Hoewel in Eindhoven gevestigd, zou Jacob Jonas Goudsmit zich af en toe toch nog in Lommel vertonen. In de wintermaanden van de jaren 1821-22 en 1826-28 zal hij regelmatig in een herberg door de Lommelse notaris Jacob Van Breugel openbare verkopingen laten houden van allerlei textiel: stof, katoen, doek, wollen dekens, blauw laken enz. Na die tijd zullen de zonen van zijn "Lommelse" broer Samuel die traditie voortzetten, zoals we eerder al zagen.

13.4 Zoon Mozes (zoon uit 2^e huwelijk, ook tak uit Oud-Beijerland)

Hij heeft niet in Eersel gewoond, maar is in 1800 in Lommel geboren. Hij verhuist in 1812 met zijn ouders naar Oud-Beijerland. Hij werd winkelier en houder van de bank van lening in Oud-Beijerland. Na het overlijden van zijn eerste vrouw hertrouwt hij, vestigt zich in de woonplaats van zijn 2^e vrouw Brielle en heeft daar een winkel in manufacturen.

Zijn oudste zoon Jonas haalt in 1851 zijn meesterteken en heeft in 1857 een sieradenwinkel aan de Hoogstraat in Rotterdam. De zonen van deze Jonas bleven in dit vak: Eliazar begint een groothandel in Rotterdam, die op het gebied van uurwerken zou uitgroeien tot de grootste in Nederland met filialen in Groningen en Nijmegen, en zijn broer Maurits is goudsmit en hofleverancier in Den Haag.

Een jongere zoon van Mozes is eveneens goudsmit; het door hem opgerichte bedrijf bestaat nog steeds als beursgenoteerde handelonderneming.

13.5 De verdere stamboom van de familie Goudsmit

In dit bestek zou het ons te ver leiden om nog nader in te gaan op de Eindhovense, Oud-Beijerlandse en Roermondse takken van de familie Goudsmit, hun nauwe verwantschap met de Bergeijkse familie Wiener en de Bladelse familie Heymans, alsook op de nakomelingen van Jonas Samuel's jongere broers die merkwaardigerwijze niet dezelfde familienaam hebben gekozen: Meyer Samuel Blo(e)mhof en Jacob Samuel Groenewoud.

Evenmin zullen we dieper ingaan op het curieuze toeval dat er van oudsher in Lommel, Eersel en Bladel, en ook andere dorpen van de Meijerij 's-Hertogenbosch een grote niet-joodse familie met de toch tamelijk zeldzame naam Goudsmits woonde, met wie Jonas Samuel en zijn zonen regelmatig zakelijke contacten moeten hebben gehad, maar van wie het wel vaststaat dat ze geen verwanten kunnen zijn, ook niet in de verste verte.

14. Vertrek van Joden uit de Kempen

Tussen 1809 en 1849 had in de streken van Eindhoven en 's-Hertogenbosch een verdubbeling van het aantal joden plaats. In die periode bemerkt men bij de joden in het algemeen een trend tot het wegtrekken van het platteland naar de stad. We hebben daarvan al een aantal voorbeelden gezien:

- “Stamvader” Jonas Samuel huurt in 1789 al een huis in Lommel voor zijn zoon en verlaat in 1799 zelf Eersel, waarschijnlijk omdat hij er in het grotere Lommel betere bestaansmogelijkheden zijn. Het vertrek uit Lommel van Jonas Samuel rond 1812 naar Oud-Beijerland kan verschillende oorzaken hebben:
  - De overgang van Lommel in het Koninkrijk Holland waar Lodewijk Napoleon de joden welgezinde is, naar Frankrijk waar Napoleon anti-joodse maatregelen uitvaardigt.
  - De pest die in 1808 in Lommel heerst waarbij o.a 9 kinderen overlijden. Het is niet uitgesloten dat ook de 13-jarige zoon Meyer het slachtoffer werd, die in 1808 in Lommel overlijdt.

- Hij volgt zijn zoon Simon Jonas die in 1800 in Oud-Beijerland bij Rotterdam een welvarend bestaan opbouwt en bijdraagt aan een bloeiende joodse samenleving. Het is een goede woonplaats om daar zijn oude dag door te brengen.

Snaveldokter uit Rome, prent over de pest

- Zoon Samuel Jonas verlaat in 1833 Lommel en vertrekt op 65-jarige leeftijd naar Roermond. Meerdere van zijn kinderen zetten zijn bedrijf in Lommel met succes door. Mogelijk is Samuel met zijn gezin vertrokken uit Lommel vanwege het bepaald niet vriendelijke beleid van de nieuwe staat België. In de grondwet van 1831 werd weliswaar de godsdienstvrijheid ingelast, doch de bevolking was de joden niet gunstig gezind en het was voor joden moeilijk om de volledige Belgische burgerrechten te verwerven. Dientengevolge waren veel joden, ook zij die in België geboren waren, vreemdelingen in eigen land.
- Zoon Jacob Jonas vertrekt in 1806 naar het centrum van Eindhoven en doet daar goede zaken zoals we eerder zagen.
- Zoon Mozes vertrekt in 1868 van Brielle naar Rotterdam. Hij is dan 68 jaar. Kennelijk kiest hij er voor om op die leeftijd nog naar de stad te verhuizen om welke reden dan ook.

Niet altijd slaagden de toch wel erg geïsoleerde joden erin om zich in hun godsdienst te handhaven. Zo werden twee broers Blo(e)mhof te Eersel (na 1850?) omwille van huwelijk katholiek.

Tijdgenoot Theo Van der Aalst (uit Hapert) herinnert zich uit zijn schooltijd (de jaren dertig van de 20^e eeuw): *"De laatste in Eersel woonachtige oude Joodse familie was de familie Blo(e)mhof. Zij woonden op de Dijk en hun beroep was landbouwer / veehandelaar / slager. Uit mijn schooljaren ken ik nog het volgende spotrijmpje:*

Jiep, Joel en Manuel

vochten om een kalfsvel

Jiep kreeg met de swiep

Joel kreeg op z'n smoel

Manuel kreeg het kalfsvel."

15. Joodse begraafplaatsen in Brabant

Tot in de achttiende eeuw werden individuele joden na hun overlijden, zonder aanzien des persoons, begraven op de christelijke begraafplaatsen, in of bij de kerken. Dit overkwam hen alleen wanneer er geen geloofsgenoten aanwezig waren die zich om hen bekommerden. Wanneer het maar enigszins mogelijk was, werden ze naar een plaats gebracht waar eerder joden waren begraven. Zij begroeven hun doden op een stille, afgelegen en onopvallende plek dicht bij hun woonplaats. De joodse opvatting dat het dode lichaam ritueel onrein is, leidt ertoe dat men de begraafplaats niet in de naaste omgeving van de bebouwde kom zal stichten. Later werden er veelal pogingen ondernomen om deze plaats in eigendom te verwerven en om hiervoor officieel de bestemming van joodse begraafplaats te verkrijgen. Enkele nog bestaande begraafplaatsen zijn op deze wijze ontstaan. Maar tevens zullen er een aantal van deze plaatsen verloren geraakt en vergeten zijn. Het werkelijke jaar van oorsprong van deze plaatsen is bijna altijd onbekend. Een uitzondering is de begraafplaats te Woensel, tegenwoordig in bezit van de joodse gemeente Eindhoven. In 1747 werden op de heide tussen Best en Oirschot twee joden vermoord. Zij werden niet ver van de plaats van dit misdrijf begraven en deze locatie is later uitgegroeid tot een van de grootste joodse begraafplaatsen in Noord-Brabant.

Naarmate er meer joden in Brabant een woonplaats vonden, nam het aantal begraafplaatsen toe. Omstreeks het jaar 1800 waren er al joodse begraafplaatsen te Bergen op Zoom, Oudenbosch, Oisterwijk, Besoijen, Geffen, Vught, Woensel/Eindhoven en Vierlingsbeek. En waarschijnlijk was er toen al een begin gemaakt met begraven op plaatsen die later als joodse begraafplaats zouden worden bestempeld, onder meer te Oosterhout, Schijndel, Tongelre, Eersel, en Cuijk. Na 1850 werden er nog enkele grote begraafplaatsen aangelegd zoals te Tilburg en Oss.

In 1890 waren er verspreid over de provincie Noord-Brabant ongeveer 22 erkende joodse gemeenten, die nagenoeg alle over een eigen begraafplaats konden beschikken of aangewezen waren op een nabijgelegen regionale begraafplaats.

Grafsteen uit 1869 van de eerder genoemde Jacob Jonas Goudsmit die op een leeftijd van 90 jaar overlijdt en wordt begraven op de joodse begraafplaats in Woensel (Eindhoven). Hij is een zoon van Jonas Samuel (Goudsmit), die waarschijnlijk als eerste jood in 1779 in Eersel komt wonen.

Zijn grafsteen geeft de volgende uit het hebreuws vertaalde opschrift:

God sprak tot Jakob: Sta op en ga naar het Huis God's / PN [=Hier is begraven] een oude man, verzadigd van jaren / zijn daden waren goed en vreedzaam / hij stond vroeg op en legde zich ter ruste voor lering uit de Tora en voor gebed / zijn naam bekend om te loven en

te vereren / de weledele heer Jakob zoon van de weledele heer Jonas / Goldschmidt de Leviet zaliger nagedachtenis / en de naam van zijn moeder Gelle / overleden op de avond van de Heilige Sabbat de 1 ste dag van / de Nieuwe Maan Eiloel [=30 Av] / en werd begraven op zondag de 2e van de Nieuwe Maan 629 naar de / kleine jaartelling [=5629] / hij moge rusten op zijn legerstede/TNTsBH [=Moge zijn Ziel Gebundeld zijn in de Bundel der Levenden]

Plaatsen waar verder nog een aantoonbaar of waarschijnlijk een begraafplaats moet zijn geweest zijn: Hilvarenbeek en Aarle-Rixtel. In zijn boek “Verborgten in Brabants bodem” heeft Bader de Brabantse begraafplaatsen beschreven. Van onderstaande 18 begraafplaatsen zijn naast een aantal overzichtsfoto’s alle afzonderlijke graven gefotografeerd en zijn er lijsten opgesteld van de begraven personen. Dit zijn: Breda, Cuyck, Eindhoven, Geffen, Grave, Heusden, Klundert, Oirschot, Oisterwijk, Oosterhout, Osch, Oudenbosch, Schijndel, Tilburg, Vierlingsbeek, Vught, Waalwijk, Werkendam.

16. De joodse begraafplaats te Eersel

“Een begraafplaats op de vlakke heide”, zo werd in 1819 door Jacob Jonas Goudsmit, bestuurder van de kringsynagoge Eindhoven, een joodse begraafplaats bij Eersel beschreven.

16.1. Oorsprong van de begraafplaats

Maar wanneer de eerste mensen hier begraven zijn is nog niet precies bekend. Op deze plaats zullen joden al in de achttiende eeuw hun afgestorven familieleden hebben begraven. Daarover bestaat weinig twijfel.

Mogelijk zijn hier al snel na de komst van joden rond 1750 doden begraven op een plek die nog geen eigendom was van joden, zoals dat in Brabant meer voorkwam.

Ook kan het zijn dat deze begraafplaats haar oorsprong vindt in het overlijden van de eerste vrouw van Jonas Samuel, nl. Johanna Simons. Zij moet gestorven zijn tussen 17 nov. 1792 en 18 juni 1795. Op eerstgenoemde datum verschijnen de Eerselse schepenen

ten huize van Jonas en zijn echtgenote, Johanna Samson, omdat ze elkaar testamentair willen bevoordelen. De tweede datum is van een staat en inventaris van zijn bezittingen waarin hij als weduwnaar van Johanna Samson wordt vermeld.

Het is dus ook mogelijk dat het (verwachte) overlijden van Johanna voor haar man Jonas aanleiding is geweest voor de aankoop van een lapje grond op de heide als joodse begraafplaats.

De oudste ons bekende vermelding van de begraafplaats dateert uit 1805. De broers Jonas Samuel (later genoemd Goudsmit) en Meyer Samuel (later Blo(e)mhof genoemd), die we beiden in dit artikel reeds meer dan eens ontmoetten, waren er de onverdeelde eigenaars van. Het kerkhof was gelegen op de zuidwestelijke zijde van een perceel genaamd "De Noordhoek 113". De joodse begraafplaats in Eersel was bestemd voor de joden uit de regio Lommel-Bergeijk-Eersel-Bladel. Zowel in 1814 als in 1821 werden aangrenzende percelen gekocht. Of dit noodzakelijk was om de begraafplaats te vergroten is twijfelachtig; hier komen we later op terug.

16.2. Uitbreidingen in 1814 en 1821

De kadasterkaart van 1832 die in hoofdstuk 1 gegeven is, laat een begraafplaats - perceel A0089 - zien ter grootte van 430 m².

*Begraafplaats als
perceel A0089 op
de kadasterkaart
van 1832*

De Y-splitsing onder op de Kadasterkaart van 1832 laat de weg van Steensel via de Markt van Eersel naar Duizel zien, met een afslag in zuidelijke richting, die destijds rechtstreeks naar de Willibrorduskerk liep. Het perceel werd toen op een bijzondere manier omsloten door drie veel grotere percelen.

De begraafplaats bestaat uit een gedeelte dat een hoek uit een aangrenzend perceel A0096 lijkt te zijn en een tweede deel dat een stuk van perceel A0089 lijkt te zijn. Dit tweede deel ligt niet eens in een hoek van perceel A0087 maar tegen het midden van de lange zijde van dat perceel. Deze veronderstelling valt echter niet te rijmen met de aankoop van de drie perceeltjes in de afzonderlijke aankopen. Omdat het jaar 1832 zo dicht ligt bij de laatste aankoop in 1821, is de kans klein is dat er nog andere transacties van percelen in het geding zijn. Mogelijk brengt een analyse van de koopakten wat meer licht in deze situatie.

Daarom heb ik een aantal gegevens in een tabel opgenomen.

Jaar van aankoop	Identificatie van akte	Verkoper	Deel van perceel	Oorspronkelijke grootte	Grootte gekocht deel
Vóór 1805 (rond 1795?)	Onbekend	Onbekend	Noordhoek	?	(berekend ca. 4 roeden)
1814 25 sept.	Streekarchief Zuid-Oost – Brabant. Notarieel Archief inv. Nr. 1172 nr. ?	Lourens Quinten, bouman	Noordhoek. Zal in 1832 perceel A0096 zijn	?	4 roeden
1821 11 sept.	Streekarchief Zuid-Oost-Brabant. Notariële archieven inv. nr. N1175 nr. 86	Hendrik en Adriaan van Mol	Hijtveld, gelegen aan den Haagdoorn. Zal in 1832 perceel A0087 zijn.	“het welk in 1792 opgemeten onder No 1473 tot dertien Lopense Zevenentwintig Roeden” (22341 m2)	zeventig ellen Nederlandsche nieuwe of alsdan in oude maten tot vijf Roeden
1832 Totaal					

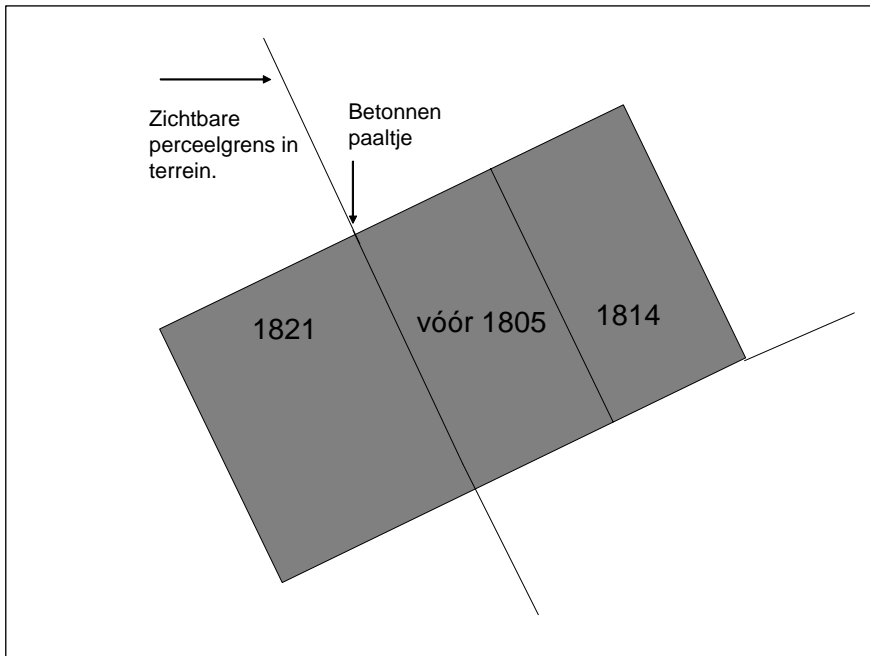
Koper	Omschrijving van gekocht perceel	Grootte in m ²	Prijs
Jonas Samuel en Meijer Samuel	Ligging: zuid-westelijke zijde van perceel de Noordhoek. (Dus deel van perceel dat in 1832 A0096 heet)	(berekend ca. 133	Onbekend
Jacob Benjamin Wiener uit Bergeijk, Jonas Samuel Goudsmit uit Oud-Beijerland, Meijer Samuel Bloemhoff uit Eersel	Ligging: "Oost en Noord tegen den Jodenkerkhoff gelegen", Aangrenzende percelen: "Oost en noord den comparant, West Hendrik en Adriaan van Mol, en Zuid Johannes van Mol, en West den Jooden Kerkhof" (Dus deel van perceel dat in 1832 A0096 heet)	4x33=132	Fl 12
Meijer Samuel Bloemhof, Samuel Jonas Goudsmit, Jacob Benjamin Wiener, Manuel de Groot uit Bladel, Manuel Driessen uit Bladel, Isak Driessen uit Bladel.	Ligging: "... een gedeelte van dien aarden wal oost van dien, in het vierkant oost, tegen en tot vergroting van den Jodenkerkhof tot zeventig ellen Nederlandsche nieuwe of alsdan in oude maten tot vijf Roeden of zo groot en klijn ....." Aangrenzende percelen: "oost den Jodenkerkhof, zijnd noord en west de comparanten transportanten" (Dus deel van perceel dat in 1832 A0087 heet.	5x33=165	Fl 11
		430 m2	

Gegevens tabel over aangekochte percelen voor de begraafplaats

(Note redactie: Vanwege de grootte van de tabel is hij opgesplitst in twee delen. Voor een goede lezing moet u ze horizontaal langs elkaar plaatsen.

Als we de begraafplaats, perceel A0089 uit 1832, bekijken is het dus uit 3 ongeveer even grote delen ontstaan. Van zuidwest naar noordoost gezien is vóór 1805 eerst het middelste deel gekocht, dan in 1814 het noordoostelijke deel en in 1821 als laatste het zuidwestelijke deel.

Jaren van aankoop van de 3 percelen. Grenzen uit 1832 van belendende percelen zijn aangegeven. Een daarvan is in de huidige begroeiing nog zichtbaar. (Zie ook par.16.5)

Opmerkingen en conclusies.

- Het zou logisch zijn dat een kennelijk gewenste aankoop in 1821 opnieuw een stukje zou zijn van perceel Noordhoek, omdat er reeds in 1814 een hoekje uit dit perceel verkocht is. Waarschijnlijk was de eigenaar niet bereid opnieuw een stukje van dit perceel te verkopen. Maar opmerkelijk is dan dat de broeders Van Mol wel bereid waren een stukje te verkopen in het midden van de lange zijkant van perceel Heitveld. In de akte is sprake van ‘...een gedeelte uit dien aarden wal ....’. Kennelijk betreft het een stukje van een aarden wal, die mogelijk zo onvruchtbaar is dat de boer bereid is dit te verkopen en accepteert dat er een ongelukkige hap in zijn resterend perceel ontbreekt.

- Het is opmerkelijk dat er bij aankoop telkens een toenemend aantal kopers is voor zo'n laag aankoopbedrag. Bij de laatste aankoop zijn er inwonenden betrokken uit Eersel, Bergeijk, Bladel en Lommel. Daaruit zou kunnen blijken dat men de begraafplaats steeds duidelijker ziet als een bezit van de joodse gemeenschap in deze dorpen.
- De samenvoeging door het kadaster van deze drie kleine stukjes gebeurt in 1832 onder Sectie A nr. 0089.

Op het kadaster van 1832 staat het perceel dan ook ingeschreven ten name van de Israëlitische gemeente van Eersel-Bergeijk. Daarna heeft de begraafplaats nog een tijd geressorteed onder de joodse gemeenschap van Eindhoven. Nu hoort zij toe aan het Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap te Amsterdam.

Harrie Jenniskens

VERDWENEN WATERMOLEN HAPERT

Inspiratie tot landart en natte natuur

De Beerze heeft tal van watermolens gekend. Langs de Grote Beerze, annex Goorloop of Aa, zijn bekend de Casterse of Wolfwinkelse en de Vorsselse of Ter Coyense molen onder Bladel. Beide eertijds verbonden aan de abdij van Postel. Minder bekend is de Hapertse molen gelegen aan de oostelijke kant van de Beerze circa 120 meter ten noorden van de provinciale weg N284. De plek is zorgvuldig gekozen op een plaats waar een zandrug de beek kruist, het dal smal is en bovenstrooms zich een geschikt stuwgebied bevindt. Naar men zegt bij lage waterstand waar te nemen puinrestanten, de herkenbare structuur van de oude molenvloed en –dijk, evenals relictten van de dreven en wegen van en naar de molen en villa(benaming) *'t Wieltje* verwijzend naar de verdwenen molenkolk *De Wiel* zijn de nog tastbare herinneringen. Wat is bekend van haar geschiedenis? Biedt die geschiedenis een bron van inspiratie richting de toekomst?

Terzijde, letterlijk en figuurlijk, de molentjes Vorssel en Wolfswinkel

In het dorp Bladel zijn er twee (dwang)molens geweest. Beide historisch verbonden met de abdij van Postel; zowel de Vorsselse, ten zuiden van Bladel aan de Aa of Goorloop te vinden, als de Wolfswinkelse die op de grens met Casteren ligt. De Vorsselse molen staat in de annalen overigens ook wel bekend als molen Ter Coijen. Deze wordt namelijk om de beurt –“alternis vicibus” - bemalen door de hoevenaar van hoeve ter Coijen en die van hoeve Vorssel.

Hendricus hertog van Lotharingen staat, volgens een archiefstuk van 1215, de molen Wolfswinkel af aan de kerk van Postel voor negen Keulse marken. Jan van Bladel had de molen in leen van de hertog. Dirk, heer van Ghore, geeft tot zaligheid van zijn ziel en van de zielen van zijn voorzaten, volgens een in het Latijn gesteld archiefstuk in 1219, aan het Godshuis van Postel 12 Keulse denarien; jaarlijks schuldig uit de Vorselse molen. Een in het Latijn gesteld archiefstuk van hertog Jan, gedateerd op Goede Vrijdag 1331, bevestigt het Postel's bezit van de Wolfswinkelse en Vorsselse molen.

Menig wetenswaardigheden zijn beschreven door Hagen (1992, 1998). Volstaan wordt hier met te melden het einde. De Vorselse molen brandt af in 1830 zonder herbouwd te worden. Nog tot ver in de 20ste eeuw zijn molenkolk- en wiel in het landschap zichtbaar. Tot ongeveer 1935 is de (inmiddels) waterwindmolen Wolfswinkel in bedrijf. Eind van de oorlog wordt hij in brand gestoken en verkoopt molenaar Teurlings het stuwrecht aan het waterschap, waarna in 1946 de sloop van de molenromp volgt. Een nu nog bestaand vakantieverblijf wordt gebouwd op de fundamenten van wat ook wel bekend staat als Casterse molen.

Historie

De aanvang van de historie is, zoals zo vaak, ook hier gehuld in nevelen. Het mag zeker niet uitgesloten worden dat eertijds niet alleen hoeven in Hapert deel uitmaakten van heerlijke goederen en schenkingsakten aan de abdij van Tongerlo. Ook vanuit de archeologie zijn er vooralsnog geen data opgespoord. Bekend is wel

dat in 1441 een aantal inwoners van Hapert het goed vinden dat allen die van de kant van Bladel naar de abdijmolen te Hapert komen met hun te malen koren over hun erven rijden. In 1473 en 1484 wordt een watermolen door de rentmeester van de abdij van Tongerlo telkens voor twaalf jaar verpacht. De belastinglijst van 1569-1571 vermeldt als bezit van de prelaat van Tongerlo de winterwatermolen op de grens van Hapert en Bladel. Aldus gegevens in "Drie dorpen – Een gemeente". In 1590 wordt het beheer van de watermolen met hoeve, per overeenkomst, overgedragen van de abdij van Tongerlo naar de bisschopstafel van 's-Hertogenbosch. Samen met andere hoeven in Hapert en molen en hoeve in Hoogeloon. In 1648 definitief, maar wellicht iets eerder, wordt de molen geconfisqueerd en als eigendom van de staat een zogeheten domeinmolen. De Rentmeester Episcopale en andere Geestelijke Goederen beheert deze voor de Generaliteit. In 1651 is Domeinen op inspectie langs de watermolens. Zo wordt in augustus ook de watermolen van Hapert aangedaan. Bevonden wordt dat de sluis 11 voeten breed is, 5 voeten en 6 duimen hoog en stroomopwaarts gaande ziet men dat de korenlanden boven de molen gelegen door het stijgende water geen schade kunnen oplopen, omdat ze wat hoger gelegen zijn, zodat een dijk vanaf de molen niet nodig wordt geacht. In een verklaring tegenover notaris Keijsers in 1689 wordt gesteld dat sedert herinnering de molens van Wolfswinkel en Vorsel het hele jaar gebruikt zijn mogen worden en niet verplicht waren "de sluijsen te trekken, gelijk het molentien van Hapert". Kortom Hapert is een zogeheten wintermolen. Ook in 1832 staat de molen als zodanig te boek en is dus in gebruik van 1 oktober tot 17 maart. Vanaf laatstgenoemde datum is de molenaar verplicht de sluisen te trekken en aan de balk te hangen. Dit ter voorkoming van wateroverlast stroomopwaarts en watertekort stroomafwaarts tijdens het groeiseizoen. Ergens in de 18de eeuw komt de molen in bezit van de familie Van Hove. Op 19 januari 1763 vindt er een scheiding en deling van goederen plaats tussen de erfgenamen, kinderen, van Peter van Hove en zijn vrouw Johanna Helselmans. De kinderen Peter, Maria, Anna, Catharina, Geertruida en Wouter krijgen ieder een deel. Tot vele jaren daarna blijft onverdeeld "de koorenwatermolen staende

en gelegen onder den dorpe van Hapert...item het huys, hoff en aengelagh staende en geleegeen als vooren". Op enig moment eind 18de eeuw komt de molen in bezit van Wouter van Hove(n) die tevens eigenaar is van windkorenmolen "De Haas" in Hoogeloon. Beide molens worden door Wouter cq. Walterus en zijn vrouw Catharina Goossens in onderpand gegeven bij een lening in 1792.

Uitsnede uit Nieuw Keart boeck vande XVII Nederlandsche Provinciën

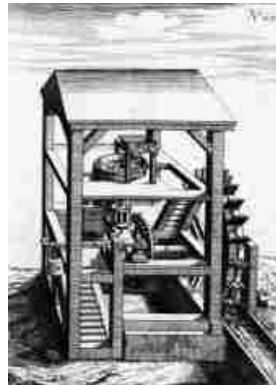
Het is ook in deze tijd dat de heerlijke rechten onder invloed van de Fransen in 1798 worden afgeschaft. De stuwrechten blijven als zakelijke rechten gehandhaafd.

Op 25 februari 1812 laat weduwe Catherina Van Hove-Goossens een akte van transport opmaken ten overstaan van Jacob Meijer, notaris in Hoogeloon. Dit nadat zij een derde part van een onbedeelde roggewatermolen in Hapert inclusief alle meubelen en bomen op de dijk naar de vloed en op de dreef, ter waarde van 690 francs en 20 centimes, verkoopt aan molenaar Francis van Hove. Op 18 maart 1812 verkoopt Simon van Hove, molenaar wonend te Amsterdam, aan Joseph en Francis van Hove zijn part in ondermeer een rogge- en boekweitwindmolen in Hoogeloon en een roggewater-molen in Hapert inclusief gereedschappen daarbij horend evenals diens part in de bomen die op de dijk staan. In juli

van hetzelfde jaar sluiten Francis en Joseph een overeenkomst over het gebruik van de molens. Francis bemaalt gedurende 2 jaar de windmolen. Joseph de watermolen. De laatste mag voor reparatie zoveel eiken van de molendijk en de dreef benutten als nodig volgens opgave van de molenmeester. Tevens wordt overeengekomen "op den selven een boekwijtmolen te mogen leggen". Op 8 maart 1817 treffen beide broers elkaar voor notaris Jacob Meijer om te komen tot deling van de gemeenschappelijke goederen. Francis, in 1812 gehuwd met Anne-Marie Swalen, komt in het bezit van ondermeer de koren-windmolen; Joseph van de korenwatermolen "met alle gaande en lopende werk stenen kommen en brug, als mede alle instrumenten daartoe eenigsints behorende". De waarde van de korenwatermolen wordt dan geschat op 6200 gulden. Eind 1822 wordt, voor 1500 gulden, de rogge- en boekweitwatermolen verkocht aan Jacobus Platteel, bouwman te Hoogeloon, en Abraham van en Born, bouwman te Hapert. Bij de eerste kadastrale registratie staat de watergraanmolen op naam van Abraham van den Born cum suis. Van genoemde Abraham van den Born is vermeldenswaard dat het hij is die in 1836 bij publieke veiling samen met mede-protestant Johannes Andreas Michaël hoeve ten Vorsel onder Bladel koopt. Het gaat hier om een eertijds Postels en later Staats domein. Met de aankoop wordt de basis gelegd van het huidige landgoed Ten Vorsel in bezit van de Maatschappij van Welstand.

Watermolen uit Böckler, 1661

Jacob van Ruisdael 1653

Historie-Water

Zoals blijkt uit aantekeningen in de jaarlijkse gemeenteverslagen kampen de molenaars regelmatig met watergebrek; andere burgers met wateroverlast. De Hapertse gemeenschap voelt zich in die tijd echter niet geroepen te zorgen dat de beek opgeschoond en uitgediept wordt tot genoemde maten. Slechts een zeer beperkt aantal inwoners heeft namelijk een stuk grond dat grenst aan de beek. Wellicht speelt ook mee dat de niet al te veel verder gelegen, beneden-strooms, Wolfswinkelse molen ondanks terugkerende klachten het water het jaar rond zo hoog houdt dat allerlei belendende percelen blank worden gezet. Daar heeft men overigens getracht paal en perk aan te stellen met de pegelstelling van 1768; bij de Wolfswinkelse en gelijktijdig, stroomopwaarts, bij de Vorsselse molen. Dit verhindert niet dat de Hapertse molen bij herhaling klem zit tussen deze twee, jaarrond malende, molens. Niet alleen de laaggelegen velden worden geïnundeerd, ook kan de molenaar van de Hapertse molen bij tijd en wijlen zijn molen zelfs niet repareren vanwege de hoge waterstanden, wat weer leidt tot klachten bij Domeinen. Nog in 1817 zien zij die belast zijn met de schouw van wateren en wegen het als wenselijk dat een pegel wordt gesteld ook bij de Hapertse molen. Door hoge waterstand is immers niet zelden 'de groote Brabantsche baan langs deze molen' overstroomd. Indicatief voor de grootte van de molen mag zijn dat de drie molens zoals blijkt uit ontvangsten van Domeinen in 1651 van gelijke omvang zijn. Op de Aa zijn ze de 3 kleinste, gevolgd door die van Goirle, Spoordonk en Steensel. En alleen molens als die van Oisterwijk en Moergestel kunnen vergeleken worden met watermolens op de Dommel als die van Venbergen, Dommelen, Waalre, Gennep en dergelijke. Ter vergelijking: de oppervlakte van de bebouwing van de Hapertse molen wordt bij de eerste kadastrale opmeting in 1832 bepaald op 54 m²; die van Hooidonk op 126 voor de graanmolen en 279 m² voor de volmolen; de dubbele molen van Dommelen meet 159 m². Om een indruk te krijgen van de hoeveelheid water die door de beek stroomt: in 1772 wordt als maat voor de Aa tussen Hapertse en Casterse molen genomen een breedte van 14 en een diepte van 3 ½ voet. Voor de Hapertse molen valt het doek in 1857. Panken doet dat historisch feit in zijn dagboek af met

slechts één regel: “De watermolen te Hapert is Maandagavond, den 14 Febr. 1857, afgebrand”. In 1858 vindt (her)bouw plaats van de Hoogeloonse windmolen. De molen(plaats) tussen Hoogeloon en Vessem met een geschiedenis die nauw verbonden is met de wátermolen van Hapert komt in die tijd in verdrukking met concurrerende ruimtelijke functies als bosbouw en wordt afgebroken. Beltmolen 'Letronie' wordt gebouwd zuidelijk van Hoogeloon aan de Molenweg. De concurrentie vanuit molens als deze molen, gecombineerd met het tevens onder druk staan van de molenbiotoop van de watermolen vanwege eveneens heideontginning met haar gevolgen voor de watertoevoer en concurrerende ruimtelijke claims meer direct in het beekdal, zal betrokken zijn in het besluit de molen niet te herbouwen. Dat zal vervolgens niet slecht uitgekomen zijn bij de aanleg en verharding van de provinciale weg vanaf Gestel, door de kommen van de dorpen, naar de Belgische grens richting kanaal in Arendonk en aansluitend op weg naar Turnhout. Evenzo bij de aanleg van de stoomtramlijn. Beide eind 19de eeuw met als doel het bevorderen van de communicatie, landbouw en nijverheid. Deze weg en aangelegen tramlijn doorsnijden de vloed die voor wat betreft het ook nu nog actuele tracé gedempt wordt. De brug bij de molen komt te vervallen en wordt verplaatst zuidelijker naar de op de rand van de vloed richting Hapert verlegde Beerze. De huidige brug is bij de 20ste-eeuwse normalisatie-werkzaamheden weer op het oorspronkelijke traject van de Beerze en dus midden in de oude vloed gelegd.

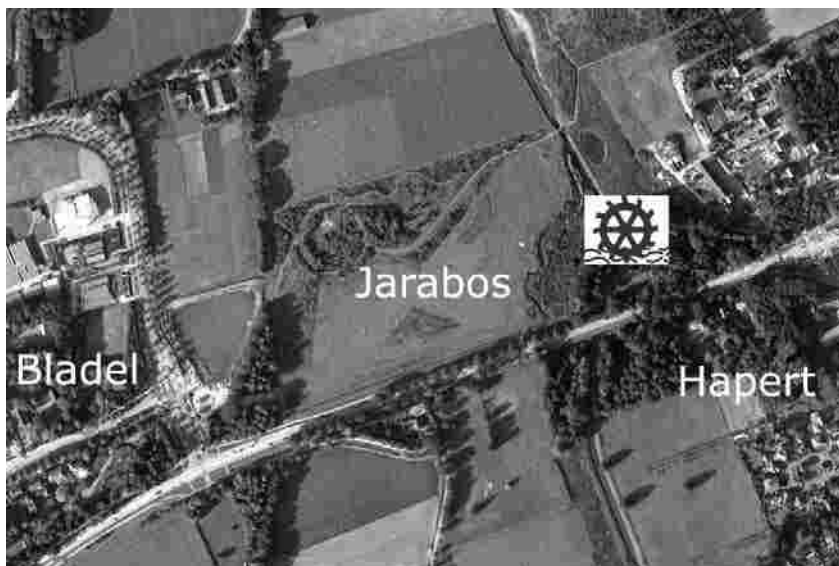

kaartbeeld 1838-1857

Historie-Water-Cultuur

Molens behoren tot het erfgoed van onze streek en dat minstens al van tijdens de middeleeuwen. In het Bladelse op korte afstand een drietal nauwe verbonden met de ontwikkeling van de geschiedenis van Brabant en Bladel in het bijzonder gedurende vele eeuwen. In de loop der tijd is menig molen verdwenen. Sinds april 2001 is er op internet, www.molendatabase.nl, een heuse gegevensbank te vinden niet alleen van nog werkende molens maar ook van verdwenen molens. Wat dat laatste betreft wordt er naar gestreefd alle molens te registreren die zijn vervallen, gesloopt of (gedeeltelijk) afgebroken. Wat aan hun bestaan herinnert, zijn veelal niet meer dan archiefstukken. In het geval van de Hapertse watermolen zijn er nog wel enige puinrestanten. Op haar plaats is een pleidooi de verdwenen molens in de Kempen in het landschap zichtbaar te maken. Dit in de vorm van een landmark, een teken in het landschap. In het onderhavige geval komt, zoals uit bovenstaand blijkt, het herplaatsen van een pegelpaal niet in aanmerking. Dat, eventueel in combinatie met het uitgraven van de historische molenkolken, zou overigens wel kunnen bij de bovenstrooms gelegen Vosselse en de stroomafwaarts gelegen Wolfwinkelse of Casterse molen.

Projectie watermolen in satellietbeeld Google-Earth

Historie-Water-Cultuur-Natuur

Stroomopwaarts van watermolens bevindt zich vaak een vloed, moeras, broekland en hooilandcomplexen. Nu zijn dit vaak belangrijke Brabantse natte natuurwaarden. Denk maar aan het Molenbroek onder De Beerzen-Vessem of aan de Collse Zegge tussen Nuenen en Geldrop. Maar al te vaak hebben deze terreinen sterk te lijden van verdroging.

Bekend is dat watermolens al van oudsher overlast veroorzaken aan de eigenaren van gronden. Verbod tot bemaling van 17 maart tot 1 oktober (halfjaarlijkse, zogeheten wintermolens) en pegelstelling (jaarrond molens) zijn daarop antwoorden, ter voorkoming van zowel teveel water stroomopwaarts, als te weinig stroomafwaarts. Voorzoverre watermolens begin 20ste eeuw niet verdwenen zijn, worden uiteindelijk de meeste stuwrechten opgekocht. Dit vaak gelijktijdig met het uitvoeren van normalisatiewerken in de beken zelf. Met als gevolg verdroging van aangrenzende percelen. Mede de aanleg van stuwen was daarop het antwoord. Kwalitatief en kwantitatief mindere natuur als gevolg.

Verloren is de eeuwenoude samenhang tussen cultuurhistorische invloeden (watermoleninundatie, begreppeling, hooien) met bodemontwikkeling en natuurwaarden. Watermolens zijn immers bepalend voor twee hoofdtypen van standplaatscondities, namelijk die in het min of meer horizontaal gelegen vlak en die op de beekdalhelling. Daar waar water in het verleden gestuwd werd, liggen zeker in het stroomgebied van De Beerze gebieden die 'van nature' (geomorfologisch en hydrogeologisch) geschikt zijn om specifieke natte natuur te herstellen. Dat geldt niet alleen de molenvloed, maar ook moeras, broekland en hooilandcomplexen. Vanuit het oogpunt van versterken van biodiversiteit en van cultuurhistorische identiteit verdient het aanbeveling kansen tot (her)ontwikkeling die zich voordoen, bijvoorbeeld in het kader van natuurontwikkeling langs beken, te benutten. Overwogen zou kunnen worden het herstellen van de molenvloed als zodanig of bijvoorbeeld in de vorm van een hedendaags land-artobject geïnspireerd door de geschiedenis van de omgeving en geschikt om de condities te scheppen die de ontwikkeling van de biodiversiteit als die van een molenvloed tot stand doet komen. Dat kan mooi

meegenomen worden als cultuur- en natuurhistorisch aandachtspunt in het kader van de natuurontwikkeling langs de Beerze en bij de mogelijke vervanging, eveneens komende tijd, van de brug in de provinciale weg N284 even ten zuiden van de voormalige molen. Momenteel vormt deze een ecologische flessenhals. Indien vanaf de ontwerpfase rekening wordt gehouden met de optie van herstel van de molenvloed ontstaat een interessant perspectief op een uniek project binnen de zogeheten robuuste ecologische verbinding die de Beerze moet gaan vormen.

Molenplaats vanaf brug 'Grote Beerse'

Tot slot

Opdat bij gelegenheid het bodemarchief haar geheimen, inclusief mogelijke jaartallen, prijs geeft, is het aan te bevelen de molenplaats te beschermen. Er zijn al niet teveel plaatsen van middeleeuwse molens bekend. En het ontbreekt volledig aan dergelijke sites met een beschermd status.

Het is duidelijk dat het hier niet alleen gaat om de archeologische waarden. De landschappelijke en historisch-geografische context vormen een meerwaarde en een bijzondere kwaliteit. Echter niet alleen behoud maar ook kansen tot versterking van de ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische identiteit liggen hier voor het oprapen. Goed opdrachtgeverschap van gemeente, provincie en waterschap is daarbij cruciaal. Laat hen elkaar vinden, afstemmen, de handen ineen slaan en werk met werk maken.

Bart Beex

Bronvermelding.

Door de auteur van voorgaand artikel zijn veel naslagwerken en kaarten geraadpleegd. Bovendien zijn diverse archieven doorzocht. Door plaatsgebrek kunnen wij dit overzicht helaas niet publiceren. Indien u geïnteresseerd bent, kunt u een compleet overzicht hiervan opvragen bij de redactie.

HEEMKUNDIG ALLERLEI

Raadsel Hendrica Wils

2^e: Jo van Gils uit Best deelt ons mede dat het raadsel van Heemkundig Allerlei in Rosdoek 112 opgelost is.

Zoals al verondersteld werd is de afgebeelde dame inderdaad Hendrica Wils, geboren op 27 februari 1911 te Eersel.

Ze trouwde op 17 september 1936 in Geldrop met Jan Renier Nijs, geboren te Beegden op 7 maart 1905. Samen trokken ze naar Driebergen-Rijsenburg, waar ze vijf kinderen kregen.

Jan Nijs overleed op 24 september 1974 in Eindhoven en Hendrica op 9 januari 1997 eveneens in Eindhoven.

Paters Achelse Kluis

1^e: In het archief van de heer Ko Bieze, bevindt zich een document uit de eerste wereldoorlog dat te bijzonder is om het aan de vergetelheid prijs te geven.

De paters van de Achelse Kluis, die uit veiligheidsoverwegingen naar Diepenveen waren uitgeweken, mochten in juni 1917 naar hun abdij, d.w.z. naar hun hulpgebouwen, terugkeren op de hieronder vermelde voorwaarden.

Alle fraters en broeders hebben persoonlijk het formulier ondertekend.

verklaring
 gedaan te
 Diepenveen den
 1sten Juni 1914
 alomens naar de hooftgemeente
 te verhuizen.

Ondergetekenden verklaren hierna
 onder eede 1: de afsluitingen niet te zullen over-
 schrijden, welke aangebracht zijn in den ^{en de} ~~tuin~~ ^{boomgaard}
 ons klooster te Achel vóór de electische draadver-
 sporing op de grens door de Duitschers aangebracht,
 2: Geen enkel voorwerp van welken aard ook op of
 over den draad te zullen werpen; 3: in geen men-
 delings onderhandelingen te treden met personen
 over den draad, zonder uitdrukkelijk verlof van den
 Abt, of, als deze af reit, van den prior.

fr. Vitalis -	fr. Willibrordus	fr. Edmundus -
fr. Emmanuël	fr. Laurentius -	Br. Joseph
fr. Melarius	fr. Urbanus	Br. Jacobus
fr. Bonifacius -	fr. Cornelius	fr. Servatius
fr. Theobaldus -	fr. Modestus -	fr. Columbanus
fr. Medardus -	fr. Amandus	fr. Raphael -
fr. Dominicus -	fr. Leo -	fr. Florentius
fr. Eusebius -	Br. Petrus	fr. Silvester -
fr. Ingenuus	fr. Conradus	Br. Benedictus
fr. Clemens -	fr. Stephanus	Br. Martinus
fr. Gabriel	fr. Bartholomeus	Br. Zacharias
fr. Alexander -	fr. Victorinus	Br. Ravennus
fr. Basilius de Constantia	fr. Hyacinthus	fr. Mattheus
fr. Victor de Antiochia	fr. Pappus	fr. Leonardus
fr. Maurus	fr. Panchalis	fr. Marcus
fr. Bernardinus	fr. Praxiphanes	

Kees Cornelissen

WWW.DIXMODE.NL

Markt 24
5521 AL Eersel
T.: 0497 - 516000
F.: 0497 - 513905

Maandag gesloten

MODE VOOR
DAMES
MET HEUSE
BORSTEN,
BILLEN EN
HEUPEN

Slaapspecialzaak

Marian Eikemans

Openingstijden:

Nieuwstraat 40
5521 CC Eersel
Tel. 0497 - 530 900
Fax. 0497 - 530 911
di t/m do 10.00 - 18.00 uur
vr 10.00 - 21.00 uur
za 10.00 - 17.00 uur

Met zorg voor uw rust

CHINEES-INDISCH-RESTAURANT

美華酒家

"MEI WAH"

5503 BK VELDHOVEN
Burg. v. Hoofflaan 83-89
Tel. 040-2534732
Fax. 040-2547073

5615 AB EINDHOVEN
Leenderweg 86
Tel. 040-2117557

Dagelijks geopend van: 11.00-22.30 uur

Exclusieve accommodatie voor Uw:

partijen - familiediners - lunch of diner met
zakelijke relatie - personeelsavonden - etc.

de Muzenval

S.c.c. "de Muzenval" beschikt over diverse zalen die geschikt zijn voor vergaderingen, cursussen, bijeenkomsten, voorlichtingsavonden, workshops etc.

Ook heeft scc "de Muzenval" een theaterzaal met 350 zitplaatsen waarin alle faciliteiten aanwezig zijn voor uw bedrijfsvergaderingen of seminars.

Bovendien kunt u in de gezellig ingerichte foyer na afloop nog een drankje of hapje gebruiken.

sociaal cultureel centrum "de Muzenval"

Dijk 7 - 5521 AW - Eersel - Tel. 0497-515997 - info@muzenval.nl

HARTVERWARMEND

BARBAS

INSOUWHAARDEN - CASSETTES - HOUT/VOLENKACHELS - DESIGNHAARDEN
BARBAS BV - HALLENSTRAAT 15C - 5531 AB - BLADEL/NL - TEL. 04977-94485 - FAX. 04977-82760